

ISBN: 978-99955-45-42-0
УДК: 578.834:005.5(460)

Датум пријема рада: 16.03.2023.
Датум прихватања рада: 31.08.2023.
Прегледни научни рад

УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19 НА ДИГИТАЛНУ ЕКОНОМИЈУ ШПАНИЈЕ

THE IMPACT OF THE PANDEMIC COVID-19 ON THE DIGITAL ECONOMY OF SPAIN

Радош Ребриновић

„SPORT VISION“ Д.о.о. Бијељина, Република Српска, Босна и Херцеговина
rados.rebrinovic@gmail.com
ORCID: 0009-0004-5858-1773

Апстракт: Појава корона вируса, проглашеног пандемијом 11. марта 2020. године, од стране свјетске здравствене организације (скр. енг. WHO), имала је негативан утицај на људске животе широм свијета од када је први пут забиљежена у кинеском граду Вухану (енг. Wuhan), у децембру 2019. године. Новонастала ситуација водила је глобалном закључавању становништва, спрјечавајући обављање свакодневних активности као што су одласци на посао, одлазак у паркове, мјеста за рекреацију, куповина, и самим тим ограничавајући боравак на јавним и приватним мјестима. Током пандемије, владе су имплементирале рестрикције у оквиру земаља како би ограничиле кретање људи, и успориле ширење вируса. Шпанија, као туристичка земља, међу првим је земљама које су примјениле овакав вид забране. Пандемија је оставила огромне посљедице на економију у Шпанији, првенствено из разлога што је Шпанија водећа земља када су у питању туризам и угоститељство. Међутим, забрана кретања истовремено је значила и пораст броја интернет корисника. То је отворило врата за дигиталну економију, односно коришћење електронских услуга као што су куповина путем интернета, плаћање рачуна, обављање различитих трансакција, и др. У раду ће бити примјењена компаративна метода, ради упоређивања добијених података из различитих области, као и метода компилације, ради преузимања података и информација од других аутора.

Кључне ријечи: КОВИД-19, Шпанија, дигитална економија

JEL класификација: L80, O30

Abstract: The emergence of the corona virus, declared a pandemic on March 11, 2020, by the World Health Organization (abbr. WHO), has had a negative impact on human lives around the world since it was first recorded in the Chinese city of Wuhan, in December 2019. The new situation led to a global lockdown of the

population, preventing the performance of daily activities such as going to work, going to parks, places for recreation, shopping, and thus limiting the stay in public and private places. During the pandemic, governments implemented restrictions within countries to limit the movement of people and slow the spread of the virus. Spain, as a tourist country, is among the first countries to apply this type of ban. The pandemic has had enormous consequences on the economy in Spain, primarily because Spain is a leading country when it comes to tourism and hospitality. However, the ban on movement also meant an increase in the number of Internet users. This opened the door to the digital economy, i.e. the use of electronic services such as shopping online, paying bills, performing various transactions, etc. In this research, the comparative method will be applied, in order to compare the obtained data from different fields, as well as the compilation method, in order to download data and information from other authors.

Key Words: COVID-19, Spain, digital economy

JEL classification: L80, O30

1. УВОД

Интернет је глобално тржиште учинио доступним свима, без обзира гдје се налазимо. Ако желимо да купимо нешто, то можемо да обавимо док смо на послу, или када у удобности свога дома гледамо ТВ, све док на располагању имамо лаптоп или мобилни телефон. Напретком дигиталне економије, оглашавањем и продајом путем интернета, могло би се значајно утицати на систем радних односа. Иако не постоји уопштена дефиниција за појам дигиталне економије, дигитална економија може да се окарактерише као економија чији је фокус на дигиталним технологијама. Обухвата пословне, економске, друштвене, и друге активности које су подржане путем интернета, и другим дигиталним и комуникационим технологијама. Интегрисана је у скоро све аспекте наших живота, од здравства, образовања, банкарства, до разоноде, куповине, и др. Пандемија КОВИД-19 оставила је огромне последице на економију у Шпанији, првенствено из разлога што је Шпанија водећа земља када су у питању туризам и угоститељство. Први случај инфекције потврђен је 31. јануара 2020. године, а до 13. марта потврђени су случајеви заразе у свих 50 провинција. Већ наредног дана влада је спровела најстрожије мјере забране кретања у Европи, и међу првим је земљама које су примјениле овакав вид забране, како би ширење вируса било успорено.

БДП се смањио за 10,8% у 2020. години, што је представљало највећу рецесију у посљедњих осамдесет година, и најтежу у Европи (Chisslet, 2021). Међутим, забрана кретања истовремено је значила и пораст броја интернет корисника. То је отворило врата за дигиталну економију, односно коришћење електронских услуга као што су електронске јавне услуге, банкарско пословање, куповина путем интернета, плаћање рачуна, обављање различитих трансакција, и др.

2. РАЗВОЈ ДИГИТАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Живимо у ери технологије у којој дигитализација може да трансформише начине на које обављамо послове. Раније, већина ових послова је обављана ручно, и ти послови су захтијевали много радне снаге, као и високе трошкове. Аутоматизација је облик дигитализације који је идеалан за побољшање пословања. Омогућава високу прецизност, продуктивност и безбједност у свакодневним активностима, као и смањивање људских грешака. Дигитализација утиче на то како компаније излазе на тржиште, како компаније врше интеракцију са њиховим клијентима, и како извршавају свакодневне процесе (PROA, 2022). Из досадашњег развоја дигиталне економије могу се без већих потешкоћа издвојити најважније компоненте. У њих спадају влада, регулатива, политика, интернет, индустрија телекомуникација, пружаоци дигиталних услуга, електронско пословање и електронска трговина, информације и системи за управљање знањем, права из домена интелектуалне својине, људски капитал и примјењива знања радника, као и истраживање и развој нових технологија и рјешења (Крсмановић, 2014). Може се примјетити да је дигитална подјела у порасту, између развијених земаља и земаља у развоју, као и региона унутар држава, посебно у погледу приступачности, коришћењу информација и комуникационих технологија, и правичног приступа интернету. Шпанија, као чланица ЕУ, тежи да постане један од лидера када је у питању дигитална економија.

2.1. Дигитална трансформација друштва

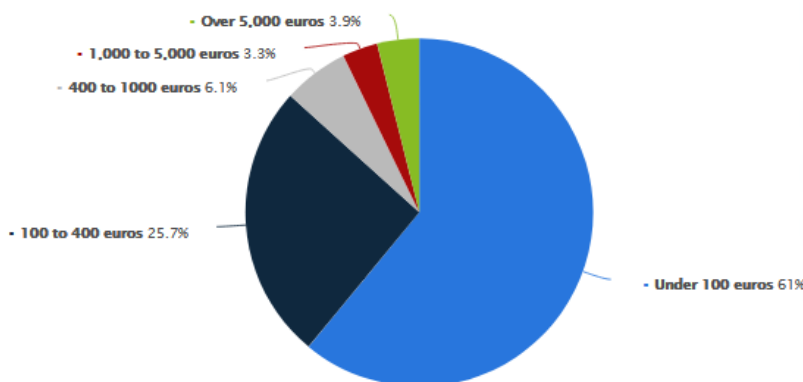
Иако ИКТ постају све више универзално доступне, а дигитализација све више присутна у стратегијама економског развоја, и даље постоји изражен дигитални јаз, не само између економско-технолошки развијених земаља и земаља у развоју, већ и у оквиру готово свих националних економија. Због тога је настала потреба мјерења нивоа спремности земаља да примјењују ИКТ, нивоа развијености информационог друштва, као и нивоа дигитализације (Станкић, 2018). Процес дигитализације је убрзан као последица пандемије, што је водило коријеним промјенама у пословним операцијама, радним односима, глобалној равнотежи, као и бољој безбједности и стабилности друштва. Како је наведено у извјештају владе Шпаније „Дигитална Шпанија 2026“ (Gobierno De Espana, 2022), интензивне технолошке промјене представљају главни изазов, али и прилику за ову земљу, која треба да буде искоришћена за стратегијско управљање како би процес потпуне транзиције прошао уз минималне ризике, као и да осигура позитивне и дугорочне економске и друштвене утицаје. Ако погледамо друштво у цјелини, постоје ствари које се тичу економије, а које су људи често „остављали по страни“.

Када технологија доприноси благостању, не постоје гаранције да ће то благостање бити равномјерно распоређено. Поједностављено, сиромашни и маргинализовани чланови друштва немају приступ дигитализацији потребан за просперитет.

2.2. Значај безбједности и повјерења у областима дигиталне економије

Експанзија дигиталне економије повезана је са сајбер пријетњама и ризицима. Сајбер безбједност је неопходна за нормално функционисање дигиталне економије. Да би дигитализовано друштво функционисало добро, и да би процес дигитализације придобио повјерење организација и грађана, од круцијалног значаја је безбједност на интернету. Ово захтијева висок степен повјерења свих учесника у дигиталном простору. То укључује одбрану од сајбер напада, и ефективну и развијену сајбер инфраструктуру, колико и заштиту приватности личних и пословних података. Приватност и безбједност су у фокусу када је у питању изградња повјерења. Са повећањем броја дигиталних услуга и ризика, расте и потреба за побољшањем безбједности коришћења информација, и комуникационих технологија које служе као предуслов за развој дигиталне економије. Према плану владе Шпаније „Дигитална Шпанија 2025“ (Gobierno De Espana, 2022), Шпанија има аспирације да постане једна од најбезбједнијих земаља, када је у питању сајбер безбједност. Како се истиче, циљ је већа потражња за производима сајбер безбједности, стручњацима из те области, као и разним услугама. Статистика на графикону бр. 1 приказује проценте корисника који су претрпјели неки вид економског губитка као резултат интернет преваре у Шпанији, током прве половине 2020. године. Скоро 61% свих интернет превара у Шпанији укључивало је износ испод 100 евра. Супротно томе, само 3,3% анкетираних популације претрпјело је економски губитак између 1.000 и 5.000 евра у првој половини 2022. године (Bianchi, 2022). Проценат популације који је изгубио између 100 и 400 евра износио је 25,7%. Између 400 и 1.000 евра изгубило је 6,1% анкетираних популације, док је преко 5.000 евра изгубило 3,9% популације.

Графикон 1. Удио интернет корисника који су претрпјели неки вид економског губитка као резултат интернет преваре у Шпанији у првој половини 2020. год.

Извор: <https://www.statista.com/statistics/765291/users-what-they-suffered-fraud-economic-by-internet-in-spain-by-quantity/>

3. УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19 НА ДИГИТАЛНО ПОСЛОВАЊЕ

Пандемија КОВИД-19 била је кључна када је у питању раст дигиталне економије у претходним годинама, како у Шпанији тако и на глобалном нивоу.

То је водило бржој дигитализацији компанија, као и окружења у цјелини. Према подацима другог извјештаја „Дигитална економија у Шпанији“, дигитална економија чинила је 22% БДП-а у Шпанији. То је за 3% више у односу на 2019. годину, када је тај проценат био нешто испод 19%.

Плаћање картицама, куповина путем интернета, електронско плаћање услуга, и подизање готовине на банкоматима, представљају успјешан примјер примјене дигиталне економије у овим условима (Telefonica, 2022).

3.1. Електронска трговина

Током 2021. године, електронска трговина достигла је 30 милиона корисника у Шпанији. Очекује се да ће број корисника електронске трговине порасти за готово 25%, тј. на 37 милиона корисника до 2025. године. Према подацима Националне комисије за тржишта и праћење конкуренције, обрт онлајн трговине у Шпанији повећан је у трећем кварталу 2021. године на укупно 15,6 милијарди америчких долара, односно за 15% у односу на претходну годину.

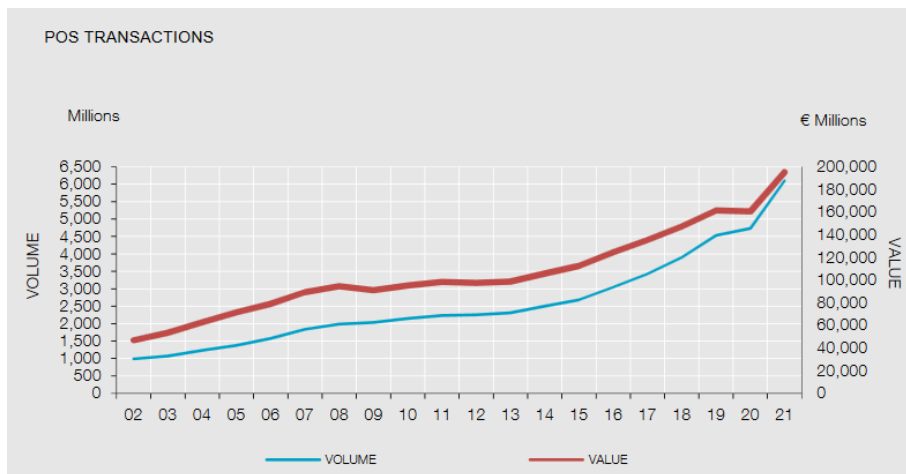
Од уређаја за куповину најчешће је коришћен лаптоп, а прати га коришћење мобилних телефона и таблет уређаја. Око 63% интернет корисника има претплату за електронске услуге које нуде неки вид дигиталног садржаја. Уобичајени начини плаћања су кредитне картице (углавном Visa, MasterCard и American Express), као и електронски новчаници (углавном PayPal).

За вријеме пандемије КОВИД-19, више од 70% становника изјавило је да су промијенили навике када су у питању електронске услуге и куповина, у односу на традиционалну куповину гдје је потребно физичко присуство купца. Евидентирано је да је овај начин куповине утицао на кашњење у испорукама пошлица широм свијета (International Trade Administration, 2022).

3.2. Коришћење електронских услуга током пандемије

У 2014. години, отприлике 80% потрошача из Шпаније бирало је готовину као примарно средство плаћања. Од тада, дебитне картице су полако мијењале готовину као примарно средство плаћања.

Поређења ради, у 2020. години, 54,1% потрошача изјавило је да ипак бирају дебитне картице као главно средство плаћања (Bautista-González, M. A., 2021). Ово потврђује да је пандемија КОВИД-19 убрзала промјене у друштвеним и економским навикама када су у питању начини плаћања, што је могуће погледати на приказаном графикону (бр. 2).

Графикон 2. Реализоване POS трансакције у Шпанији (период 2002.-2021.)

Извор: https://www.bde.es/f/webbde/SPA/sispago/ficheros/en/estadisticas_ingles.pdf

У 2020. години, обављено је преко 4,7 милијарди трансакција на терминалима за плаћање (енг. PoS), што је за 4,4% више у односу на 2019. годину. Такође, проценат популације који је прије пандемије користио мобилне уређаје за плаћање порастао је са 55,66% на 63,22% током последњих мјесеци 2020. године. Проценат популације, који је користио P2P (енг. Peer To Peer) апликације за трансфер новца, порастао је са 62,79% на 75,26% у истом периоду. Очекује се да ће плаћање путем QR кодова и биометријских начина плаћања добити на популарности због њихове једноставне употребе, безбједности и брзине (Carbó Valverde S., Cuadros Solas, P. & Rodríguez Fernández, F., 2021, стр. 55) .

3.3. Дигитални номади

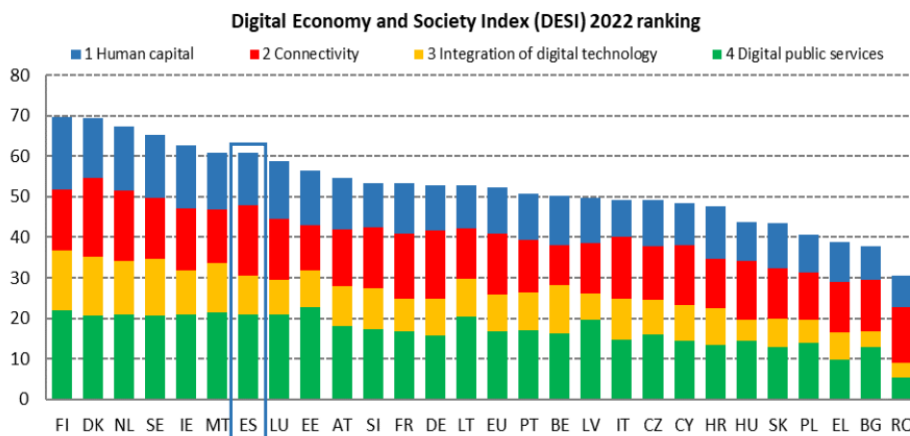
Појава појма "дигитални номад" веже се за прву деценију 21. вијека, док рад на даљину датира још од седамдесетих година прошлог вијека. Дигитални номади су постали растући тренд појавом пандемије корона вируса (Parreño-Castellano, J., Domínguez-Mujica, J. & Moreno-Medina, C., 2022). Према писању сајта BIZLife (2022) шпански парламент је крајем 2022. године усвојио закон који има за циљ да подстакне предузетништво, и диверсификује економију, што подразумева креирање нове врсте виза за дигиталне номаде. Тај закон омогућава дигиталним номадима да бораве у Шпанији до пет година, под условом да нису боравили у овој земљи у последњих пет година (World Economic Forum, 2022). Према овом закону, радници који раде на даљину (енг. remote work) плаћају таксу од 24% за остварене приходе до 600.000 евра, и 48% на веће износе. Ово представља олакшицу, јер би у супротном ови радници плаћали прогресивну накнаду која може да износи и до 50% остварених прихода (Balcells Group, 2019).

4. ИНДЕКС ДИГИТАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ И ДРУШТВА (DESI) У ШПАНИЈИ

За мјерење процеса напретка дигитализације у Шпанији користи се индекс дигиталне економије и друштва (енг. скр. DESI). То је годишњи извјештај објављен од стране Европске Комисије који надгледа напредак дигиталног развоја међу чланицама Европске Уније. Овај синтетички индикатор обухвата пет димензија: повезаност, људски капитал, коришћење интернет услуга, интеграцију дигиталне технологије у предузећима, и дигиталне јавне услуге (Canals C., Vaquer O. C. & Garriga J.M., 2021). Шпанија је једна од водећих земаља ЕУ када је у питању дигитална повезаност. Циљ је покретање реформи и улагања како би био смањен дигитални јаз између урбаних и руралних области. Предузећа из Шпаније још увијек каскају за другим земљама ЕУ када је у питању пословање у облаку (енг. cloud) и рад са великим подацима (енг. Big Data). Шпанија се налази испод просјека Европске Уније када су у питању дигитални показатељи повезани са људским капиталом. Преко 40% популације Шпаније и даље нема основне дигиталне вјештине, а 8% популације никада није користило интернет (Canals C., Vaquer O. C. & Garriga J.M., 2021).

Са друге стране, Шпанија предњачи у пружању дигиталних јавних услуга, и увијек је спремна да задовољи потребе грађана. Ова земља има проактиван приступ модернизацији јавне администрације, здравства, дигиталне идентификације, сајбер безбједности, мобилних апликација и интеграцији вјештачке интелигенције. Како је видљиво на графикону (бр. 3) заузела је 7. мјесто од 27 чланица ЕУ према индексу дигиталне економије и друштва (DESI, 2022). То представља видљив напредак, јер је у претходној години заузимала 11. позицију.

Графикон 3. Индекс дигиталне економије и друштва

Извор: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-spain>

ЗАКЉУЧАК

Како се рачунарска моћ константно повећава, и све више људи узима учешће у дигиталној економији, требало би пажљиво да размислимо како да смислимо начине који ће нам омогућити да извучемо максимум из дигиталне револуције, уз минималне губитке послова. Брзо ширење информационо-комуникационих технологија широм свијета водило је развоју нових производа и услуга, па тако и у Шпанији. Пандемија КОВИД-19 негативно је утицала на примарни извор прихода у Шпанији, туризам и угоститељство, али је убрзала процес преласка на дигитални начин пословања. Према прикупљеним подацима и информацијама, може се закључити да је Шпанија способна земља која је процес дигитализације схватила веома озбиљно, што потврђује и индекс дигиталне економије и друштва (DESI). Ублажавање и укидање мјера забране кретања, и отварање граница за туристе, значе опоравак целокупне економије у Шпанији, што ће се позитивно одразити и на дигиталну економију.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Balcells Group. (2019). Taxes for Digital Nomads in Spain. Преузето 11. марта са сајта <https://www.immigrationspain.es/en/nomad-visa-spain-tax/>
- [2] Bautista González, M. A. (2021). The Resilience of Cash Usage in Spain during the Covid-19 Pandemic. Преузето 12.3.2023. са сајта <https://cashesentials.org/the-resilience-of-cash-usage-in-spain-during-the-covid-19-pandemic/>
- [3] Bianchi, T. (2022). Users who suffered economic fraud in the Internet Spain 2020, by quantity. Statista, 2022. Преузето 12.3.2023. са сајта <https://www.statista.com/statistics/765291/users-what-they-suffered-fraud-economic-by-internet-in-spain-by-quantity/>
- [4] BIZLife (2022). Овај град је најбољи за живот и рад дигиталних номада у Европи. BIZLife, 2022. Преузето са сајта 11. марта <https://bizlife.rs/grad-valensija-spanija-digitalni-nomadi-zivot-rad-iseljenici-evropa/>
- [5] Canals C., Baquer O. C., & Garriga J.M. (2021). Spain in the digital race. *Digitalisation*, 2021. Преузето 11. марта са сајта <https://www.caixabankresearch.com/en/sector-analysis/digitalisation/spain-digital-race>
- [6] Carbo Valverde S., Cuadros Solas, P., & Rodríguez Fernández, F. (2021). Payments in year two of the pandemic. *Payments*, 2021. Преузето 12.3.2023. са сајта https://www.funcas.es/wp-content/uploads/2021/06/2021_3_Carbo.pdf
- [7] Chislett, W. (2021). Challenges and opportunities for Spain in times of COVID-19. *Influence and image of Spain*, 2021. Преузето 11. марта са сајта <https://www.realinstitutoelcano.org/en/work-document/challenges-and-opportunities-for-spain-in-times-of-covid-19/>
- [8] EU Monitor (2022). Questions and Answers: Digital Economy and Society Index (DESI) 2022. Преузето 11.3.2023. са сајта <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vlv0g0nbwlmc?ctx=vhsjeu461w p8>
- [9] European Commission (2022). Spain in the Digital Economy and Society Index. *Shaping Europe's digital future*, 2022. Преузето 10.3.2023. са сајта <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-spain>
- [10] Gobierno De Espana (2022). Digital Spain 2025. Преузето 11.3.2023. са сајта https://portal.mineco.gob.es/RecursosArticulo/mineco/ministerio/ficheros/210204_Digital_Spain_2025.pdf

- [11] Gobierno De Espana (2022). Digital Spain 2026. Преузето 12.3.2023. са сајра <https://espanadigital.gob.es/sites/espanadigital/files/2022-08/Digital%20Spain%202026-Executive%20Summary.pdf>
- [12] International Trade Administration (2022.). eCommerce. Spain - Country Commercial Guide, 2022. Преузето 9.3.2023. са сајта <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/spain-ecommerce>
- [13] Крسمановић Б. (2014). Концепт дигиталне економије. *Нови економист*: часопис за економску теорију и праксу.
- [14] Parreño-Castellano, J., Domínguez-Mujica, J., & Moreno-Medina, C. (2022). Reflections on Digital nomadism in Spain during the COVID-19 Pandemic-Effect of Policy and Place. *Sustainability*, 2022, 14(23). Преузето 13.3.2023. са сајра <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/23/16253>
- [15] PROA (2020). Adigital & BCG Report - The digital economy already represents 19% of Spain's GDP. Преузето 9.3.2023. са сајра <https://proacomunicacion.es/en/blog-en/adigital-bcg-report-the-digital-economy-already-represents-19-of-spains-gdp>
- [16] Станкић, Р. (2018). Дигитализација пословања у функцији развоја националне економије. Зборник радова ЕконБиз, 10-19. Бијељина: Факултет пословне економије.
- [17] Telefonica (2022). The Digital Economy: The technological revolution. Преузето 10.3.2023. са сајра <https://www.telefonica.com/en/communication-room/the-digital-economy-the-technological-revolution>
- [18] Yo I., & Yi C.-G. (2022). Economic Innovation Caused by Digital Transformation and Impact on Social Systems. *Sustainability*, 2022. Преузето 13.3.2023. са https://mdpi-res.com/d_attachment/sustainability/sustainability-14-02600/article_deploy/sustainability-14-02600-v2.pdf
- [19] World Economic Forum (2022). Spain could be the latest to offer digital nomad visas: What you need to know about this growing trend. *Future of work*, 2022. Преузето 10.3.2023. са сајра <https://www.weforum.org/agenda/2022/10/digital-nomads-remote-working-spain-trend/>

SUMMARY

This paper used data from various sources, which were collected during the pandemic, as well as data before the pandemic, in order to show possible deviations more clearly. According to the available data, we can see that the COVID-19 pandemic has had a negative impact on Spain's primary source of income, tourism and catering industry, but has accelerated the process of transitioning to a digital way of doing business. People's habits have changed, as well as the opinion of most people that physical presence is necessary to perform most jobs and provide services. The transition to electronic payment systems, online shopping, and remote work have broadened the horizons of Spanish residents, and shown that traditional ways of doing business and paying have an alternative in the future. It can be concluded that Spain is a capable country that has taken the digitization process very seriously, as confirmed by the Digital Economy and Society Index (DESI). The reducing and suspension of the restrictions on movement, and the opening of borders for tourists, mean the recovery of the entire economy in Spain, which will have a positive impact on the digital economy as well. The progress of technology does not mean only the growth of income, but also the facilitation of business, which certainly leads to the adoption of new lifestyle habits that are necessary to keep up with the time.

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License